

การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะ

การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย*

DEVELOPMENT OF THE INNOVATION OF NEW NORMAL LEARNING MODEL TO ENHANCE COGNITIVE SKILLS OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THAILAND

ประสิทธิ์ แก้วศรี, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณโฑ, ธัชพล อัตรัง*, ตฤไล จำปาวลัย, พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมจาน)

Prasit Kaewsri, Phrakru Sangkharak Ekaphatra Aphichando, Thatchathon Attarung*, Tatila Jampawal, Phramaha Phuean Kittisophano (Chalermchan)

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: thatchathon05@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา และพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน 1 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน 1 คน รวมจำนวน 6 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้เรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา มี 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ความสนใจหรือใส่ใจ 2) การรับรู้ 3) ความจำ 4) วิธีการคิด และ 5) การรู้จักตนเอง และได้พัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) ธรรมะทักทาย เพื่อผู้เรียนเกิดความผ่อนคลาย เปิดใจ เตรียมพร้อมสู่กิจกรรม 2) ตามหาหัวใจ เสริมสร้างทักษะทางสังคมและเรียนรู้หลักธรรม 3) สายน้ำแห่งชีวิต เสริมสร้างทักษะการรู้คิดและการฟัง 4) คนค้นข่าว เสริมสร้างการคิดวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 5) ประยุกต์ธรรมนำชีวิต เสริมสร้างการรู้คิด ทบทวนธรรมะและการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และ 6) ลมหายใจแห่งการเรียนรู้ เสริมสร้างการมีสติอยู่กับปัจจุบันและการยอมรับตนเองและผู้อื่น

คำสำคัญ: การรู้คิดทางปัญญา, นวัตกรรมการเรียนรู้, การเรียนรู้วิถีใหม่, นิสิตระดับอุดมศึกษา, ประเทศไทย

Abstract

The objectives of this research article were to study the factors that promote the new normal learning model for enhancing the cognitive skills of higher education students in Thailand; and to develop the innovation of the new normal learning model for enhancing the cognitive

* Received September 12, 2024; Revised September 27, 2024; Accepted October 4, 2024

skills of higher education students in Thailand; The study was qualitative research, the key informants are; 1 expert in Buddhism and education, 2 experts in psychology and education, 2 experts in educational management, and 1 expert in education and educational activities, totaling 6 monk/persons. The research instruments are in-depth interview form and then synthesize data which obtained from studying document and in-depth interview. The research findings were the factors that promote new normal learning model in the form of enhancing cognitive skills of higher education students in Thailand are 1) Attention, 2) Perception, 3) Memory, 4) Thinking methods, and 5) Knowing oneself. The development of the innovation of new normal learning styles to enhance the cognitive skills of higher education students in Thailand, which is the activity package consisting of 6 activities: 1) Dhamma Greetings for the learner's relaxation, open-minded, preparation for the activity, 2) Searching for the Heart to enhance social skills and Dhamma learning, 3) River of Life to enhance the skills of cognitive and listening, 4) News Searcher to enhance analytical thinking and knowledge sharing, 5) Applying Dhamma to enhance cognitive thinking by reviewing Dhamma and applying Dhamma to daily life and 6) Breath of Learning to enhance mindfulness at the present and self-awareness and others.

Keywords: Cognitive Thinking, Innovation of Learning, New Normal Learning, Higher Education Students, Thailand

บทนำ

การศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวกับสภาพปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเหตุการณ์วิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก องค์กรสถาบันการศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวและเตรียมความพร้อมทางด้านการให้การศึกษา สำหรับการให้ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างเสริมทักษะด้านการคิด เพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกกระดับ นอกจากนี้ สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระแสโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร ส่งผลให้เกิดอารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ละทิ้งมิติทางจิตใจ ดังนั้น จึงเกิดกิเลส ความต้องการการบริโภคอยู่ตลอดเวลา (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554) ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงได้มีการปรับตัว มีการนำเทคโนโลยี สารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน แต่ที่สำคัญ คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการรู้คิดเชิงปัญญา สามารถคิดด้วยเหตุผล รู้เท่าทันข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์

โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 24 (2) ได้กำหนดให้มีการฝึกกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และมาตราที่ 49 กำหนดให้มีการประกันคุณภาพภายนอกของ สถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2545) ซึ่งการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรฐานที่ 4 ด้านผู้เรียนว่า สถานศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ประกอบ กับประเทศไทยในฐานะสมาชิกประชาคมอาเซียนได้รวมตัวกับอีก 9 ประเทศ โดยสร้างกรอบความร่วมมือของประชาคมอาเซียนภายใต้ 3 เสาหลัก (Tree Pillars of ASEAN Community) ซึ่งประกอบด้วย 1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community-APSC) 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

(ASEAN Economic Community-AEC) และ 3) ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2557)

การเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต่อมนุษย์ในทุกช่วงวัยของชีวิต ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยระบุเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนสัสม์แห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิต อย่างยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 เชื่อมโยงสู่กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 4 ซึ่งมาตรา 22 ได้ระบุหลักการจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” รูปแบบการเรียนรู้ เป็นปัจจัยและตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคนเพราะมีความชอบ ความถนัด หรือกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ มีความสำคัญและเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดได้ การเรียนรู้เกิดได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน นอกจากนี้ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน (ดวงพร หวานเย็น, 2556) และหนึ่งในรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ รูปแบบการเรียนรู้ชุดกิจกรรม (Activity Packages) หรือเดิมเรียกว่า ชุดการสอนหรือชุดการเรียน (Instructional Packages หรือ Learning Packages) เป็นสื่อที่ผู้สอนนำมาใช้ประกอบการสอน และเป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเอง ฝึกให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สิ่งต่าง ๆ ในชุดกิจกรรมเพื่อศึกษาดด้วยตนเอง หรือกล่าวได้ว่า ชุดการสอนเป็นสื่อผสมที่ได้จากระบบการผลิต และการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับหน่วยหัวเรื่อง และวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2551) นอกจากนี้ การเรียนรู้จะส่งผลให้เกิดทักษะการรู้คิดทางปัญญา ซึ่งผู้ที่มีทักษะการรู้คิดทางปัญญา จะเป็นผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ส่งผลให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคม ได้แก่ 1) สามารถนิยามปัญหา 2) สามารถระบุความสัมพันธ์ของปัญหาในสถานการณ์ที่กำหนด 3) สามารถประมวลและแยกแยะข้อมูล 4) สามารถพิจารณาหาเหตุผลสำหรับทางเลือกในการตัดสินใจ และ 5) สามารถสำรวจตรวจสอบผลของความน่าจะเป็นในการตัดสินใจ (ทศนา แคมมณี และคณะ, 2544)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับบัณฑิตระดับอุดมศึกษา ให้ได้ประสิทธิภาพในการสอนและผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ทั้งนี้ จะได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา และพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการรู้คิดของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อยกระดับไปสู่การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนา นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” โดยแบ่งศึกษาวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรม รูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยทำการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร ด้วยวิธีการรวบรวม เรียบเรียงเอกสาร สรุป วิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา และสังเคราะห์ จนได้กรอบแนวคิดการวิจัย และกำหนดแนวทาง สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการศึกษา มาสรุป สังเคราะห์ เป็นแนวทางกำหนดกรอบการวิจัยและสร้างแบบ สัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถี ใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

1. สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้าง ทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

2. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน 1 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา จำนวน 2 คน และ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน 1 คน รวมจำนวน 6 รูป/คน

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำผลการสังเคราะห์ขั้นตอนการวิจัยเอกสาร และ การสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมารวบรวมและ จัดระเบียบออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความเหมาะสมอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามของ งานวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาคำตอบประกอบการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริม ทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ เนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบความเชื่อถือของ ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในด้านบุคคล เวลา และสถานที่ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนใน ประเด็นเดียวกัน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิต ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้ 1) ความสนใจ Attention คือ การสร้างความสนใจ เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจ จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น 2) การรับรู้ Perception คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทาง อายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้ รับรู้ตามความเป็นจริง 3) ความจำ Memory คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ 4) วิธีการคิด Thinking คือ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถแก้ไข

ปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ 5) การรู้จักตนเอง Self-Awareness คือ ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิติระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือ ความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “โปรโตโฆณะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย คือ พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้เรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา มี 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ความสนใจหรือใส่ใจ (attention) 2) การรับรู้ (perception) 3) ความจำ (memory) 4) วิธีการคิด (thinking methods) และ 5) การรู้จักตนเอง (knowing oneself)

2. โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 กิจกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	ธรรมะทักษาย	1. นักศึกษาเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ 2. นักศึกษามีความพร้อมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้	- อธิบายขั้นตอน - พิธีรับศีลมอบตัวเป็นศิษย์	1. นักศึกษารู้สึกผ่อนคลายเปิดใจพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกายและใจ
2	ตามหาหัวใจ	1. นักศึกษาได้จัดกลุ่มโดยคละกัน 2. นักศึกษาได้รู้จักธรรมะเพื่อการรู้คิด	- กิจกรรมเพื่อแยกกลุ่ม - กิจกรรมลงกลุ่มพบพระอาจารย์ - การสนทนาธรรม - การเจริญสติ - การถาม - การฟังอย่างลึกซึ้ง - Dialogue - Simultaneous Interaction - สุตตมยปัญญา	1. นักศึกษาแบ่งกลุ่มแบบคละกันตามหมวดธรรม อริยสัจ ไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม พรหมวิหาร 2. นักศึกษาได้เรียนรู้คั่นเคยกันและกัน 3. ฝึกทักษะทางสังคม สร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ดี มีทักษะการสื่อสารเชิงบวก 4. ฝึกการคิดวิเคราะห์หาคุณโทษและทางออก คิดวิเคราะห์หลักธรรมสำหรับชีวิต

ตารางที่ 1 กิจกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับ
อุดมศึกษาในประเทศไทย (ต่อ)

3	สายน้ำแห่งชีวิต	1. นักศึกษาได้ฝึกคิด จินตนาการสร้างสรรค์เชิงบวก 2. นักศึกษาได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้กันและกัน	- การสะท้อนคิด - การวาดภาพ - การฟัง - Dialogue - สุตมยปัญญา - จินตามยปัญญา - ภาวนามยปัญญา - Positive Interdependence - Object to Think With	1. นักศึกษาได้ฝึกคิดทบทวนชีวิตเป็น การเรียนรู้ตน ยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็น และเห็นแนวทางพัฒนา ได้รับฟังคนอื่น อย่างไม่ตัดสิน ฝึกการคิดสร้างสรรค์เชิง บวกเข้าใจตน เข้าใจคน
4	คนค้นข้าว	1. นักศึกษาฝึกการพลิก ความคิดวิเคราะห์ข่าว 2. นักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กัน	- วิธิดัดบวก - วิธิดัดแบบโยนิโส มนสิการ - สุตมยปัญญา - จินตามยปัญญา	1. นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ข่าวและ แลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอทางออก
5	ประยุกต์ธรรม นำชีวิต	1. นักศึกษาได้มีประสบการณ์ ในการร่วมกัน คิด ทำ และ นำเสนอ 2. นักศึกษาได้ฝึกทักษะในการ ทำงานร่วมกัน	สรุปสร้างองค์ความรู้ เพื่อนำไปต่อยอด	1. นักศึกษาได้ร่วมกันคิดทบทวนธรรมะ และประยุกต์สู่การนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน มี 2. ความกล้าแสดงออก เชื่อมั่นตนเอง ยอมรับตนเองและคนอื่น ทำงานเป็น ทีม มีความคิดสร้างสรรค์
6	ลมหายใจแห่ง การเรียนรู้	1. นักศึกษาได้เรียนรู้การ กำหนดรู้ลมหายใจ 2. นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการ กำหนดรู้ลมหายใจ	- นั่งสมาธิ - การสะท้อนคิด - เจริญสติ - จินตามยปัญญา - ภาวนามยปัญญา - Positive Interdependence	1. นักศึกษาได้ฝึกเจริญสติอยู่กับ ปัจจุบันในอริยาบถนั่ง 2. รู้ค่าลมหายใจตนเอง รู้จักตนเอง พอใจ ยอมรับตนเองและคนอื่นมากขึ้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการศึกษาปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาใน
ประเทศไทย เช่น 1) ความสนใจหรือใส่ใจ Attention คือ การสร้างความสนใจ เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจ
จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น 2) การรับรู้ Perception คือ
ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูลที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู
จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้ รับรู้ตามความเป็นจริง 3) ความจำ Memory คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านมา
เข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ 4) วิธีการคิด Thinking
Method คือ ความสามารถในการคิดอย่างถูกวิธีหรือโยนิโสมนสิการ คิดวิเคราะห์ คิดเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ
สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้ง

เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ 5) การรู้จักตนเอง Self-Awareness คือ ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ความรู้และตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้

โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิติระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือ ความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “ปรโตโฆษะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรวงพร กุศลส่ง ที่สรุปว่าแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ คือ 1) แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1.1) หลักการ 1.2) วัตถุประสงค์ 1.3) เนื้อหาสาระ 1.4) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ 1.5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 1.6) การวัดและประเมินผล 2) ผลการเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 2.1) การตระหนักรู้ที่จะแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง 2.2) การวางแผนการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรงและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และ 2.3) การปฏิบัติในการสามารถรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา และ 3) การตรวจสอบความสำเร็จ ของการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และ 4) ผลการสร้างและการหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (สรวงพร กุศลส่ง, 2564) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรวงพร กุศลส่ง เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิด สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ พบผลวิจัย ดังนี้ 1) รูปแบบการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการวิเคราะห์ประสบการณ์เดิม และพัฒนาประสบการณ์ใหม่ ด้วยทักษะและยุทธวิธีการรู้คิดที่เหมาะสม 2) รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1.1) หลักการ 1.2) วัตถุประสงค์ 1.3) เนื้อหาสาระ 1.4) กิจกรรมการเรียนการสอน 1.5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 1.6) การวัดและประเมินผล คุณภาพรูปแบบการเรียนการสอน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) นักศึกษาหลังการพัฒนาโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน มียุทธวิธีการรู้คิด สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 4) ผลการประเมินการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิด อยู่ในระดับมาก (สรวงพร กุศลส่ง, 2560) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรา ลีหัวสระ ที่สรุปว่าผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 โดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบร่างกายมนุษย์ ตามทฤษฎี การเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 (มยุรา ลีหัวสระ, 2556)

ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) ธรรมะท้าทาย เพื่อผู้เรียนเกิดความผ่อนคลาย เปิดใจ เตรียมพร้อมสู่กิจกรรม 2) ตามหาหัวใจ เสริมสร้างทักษะทางสังคมและเรียนรู้หลักธรรม 3) สายน้ำแห่งชีวิต เสริมสร้างทักษะการรู้คิดและการฟัง 4) คนค้นข่าว เสริมสร้างการคิดวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) ประยุกต์ธรรมนำชีวิต เสริมสร้างการรู้คิด ทบทวนธรรมะและการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และ 6) ลมหายใจแห่งการเรียนรู้ เสริมสร้างการมีสติอยู่กับปัจจุบันและการยอมรับตนเองและผู้อื่น

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรสุตา อินทร์สาน เรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการให้ข้อมูลที่จำเป็น 2) ขั้นการสาธิตให้เห็นวิธี 3) ขั้นการชี้จุดเด่นที่น่าสนใจ 4) ขั้นการฝึกโดยใช้กระบวนการกลุ่ม 5) ขั้นการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยน และ 6) ขั้นสรุปบทเรียนให้ชัดเจน ประสิทธิภาพจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่า คะแนนความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (พรสุตา อินทร์สาน, 2560) และสอดคล้องกับการวิจัยของ จุฑามาศ แหนจอน เรื่องการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความจำใช้งานโดยการเพ่งความสนใจสำหรับนิสิตปริญญาตรี พบว่า 1) โปรแกรมเสริมสร้างความจำใช้งานด้วยสถิติมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างความจำใช้งานทั้งจากการทดสอบการเรียงลำดับตัวเลขและตัวอักษร และการทดสอบด้วย 1-back task และ 2-back task อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 นอกจากนี้ผลวิเคราะห์คลื่นไฟฟ้าสมองเชิงปริมาณ พบว่า นิสิตปริญญาตรีกลุ่มทดลองมีค่าพาวเวอร์ของคลื่นเต้าและคลื่นแอลฟาหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีค่าพาวเวอร์ของคลื่นเบต้าหลังทดลอง น้อยกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะทดสอบความจำใช้งาน 2) โปรแกรมเสริมสร้างความจำใช้งานด้วยสถิติมีประสิทธิภาพในการลดความวิตกกังวล และลดความเครียด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) โปรแกรมเสริมสร้างความจำใช้งานด้วยสถิติมีประสิทธิภาพในการเพิ่มระดับสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) นิสิตปริญญาตรีกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อโปรแกรมเสริมสร้างความจำใช้งานด้วยสถิติในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.19$) นิสิตปริญญาตรีสะท้อนคิดว่าโปรแกรมการเสริมสร้างความจำใช้งานด้วยสถิติช่วยให้ นิสิตปริญญาตรีได้รับรู้ถึงปัญหาความจำใช้งานของตนเอง การสร้างเป้าหมายและวิธีการเสริมสร้างความจำใช้ที่ชัดเจน กิจกรรมการฝึกความจำใช้งานมีความแปลกใหม่ สนุก ผ่อนคลายและได้ฝึกสติในรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงทั้งในด้านการเรียนและการดำเนินชีวิตประจำวัน (จุฑามาศ แหนจอน, 2560)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ปัจจัยองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย มี 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ความสนใจหรือใส่ใจ Attention คือ การสร้างความสนใจ 2) การรับรู้ Perception คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้รับรู้ตามความเป็นจริง 3) ความจำ Memory คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ 4) วิธีการคิด Thinking Method คือ ความสามารถในการคิดอย่างถูกวิธีหรือโยนิโสมนสิการ 5) การรู้จักตนเอง Self-Awareness คือ ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเอง สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ ส่วนการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิธีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย มี 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) ธรรมะทักษา เพื่อผู้เรียนเกิดความผ่อนคลาย เปิดใจ เตรียมพร้อมสู่กิจกรรม 2) ตามหาหัวใจ เสริมสร้างทักษะทางสังคมและเรียนรู้หลักธรรม 3) สายน้ำแห่งชีวิต เสริมสร้างทักษะการรู้คิดและการฟัง 4) คนค้นข่าว เสริมสร้างการคิดวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) ประยุกต์ธรรมนำชีวิต เสริมสร้างการรู้คิด ทบทวนธรรมะและการนำไป

ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และ 6) ลมหายใจแห่งการเรียนรู้ เสริมสร้างการมีสติอยู่กับปัจจุบันและการยอมรับตนเอง และผู้อื่น จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรนำองค์ความรู้ที่ได้ไปกำหนดนโยบายและประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการรู้คิดทางปัญญาและการฝึกทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ ในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาระบบการคิด สำหรับด้านการศึกษา อาจารย์หรือนักวิชาการ ฝึกการเรียนการสอน แนวคิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเลือกบริบทใหม่ ๆ ในการเสริมสร้างคุณลักษณะนิสัย นักศึกษาให้เกิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างนิสัยระดับอุดมศึกษา ในองค์กรรัฐ และเอกชน ว่ามีองค์ประกอบที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และขยายผลการศึกษาในหน่วยงานสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ต่อไป และ 3) ควรมีการศึกษารูปแบบการเรียนรู้อื่นๆใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย หลากหลายสาขาวิชาเชิงพัฒนาการ (developmental research) หรือการวิจัยระยะยาว (Longitudinal study) ซึ่งจะทำให้เห็นพัฒนาการ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาทักษะการรู้คิดทางปัญญา ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณต่อการเปลี่ยนของคลื่นสมองของนิสิตระดับอุดมศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (2557). ไทยและความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: ความคืบหน้าและทิศทางในอนาคต. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: เพจ เมกเกอร์.
- จุฑามาศ แหนจน. (2560). โครงการการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความจำใช้งานโดยการฟังความสนใจสำหรับ นิสิตปริญญาตรี. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2551). ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ดวงพร หวานเย็น. (2556). การจัดการการสอนบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ เรื่องการเขียนเพื่อการสื่อสารโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยี การเรียนรู้และสื่อสารมวลชน. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ทิตนา เขมมณี และคณะ. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพมหานคร: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป.
- พรสุดา อินทร์สาน. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 13(2), 53-62.
- มยุรา ลีหัวสระ. (2556). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, 9(2), 127-138.
- สรวงพร กุศลสง. (2560). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิดสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 19(1), 114-130.
- _____. (2564). แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 23(2), 9-21.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พรึกหวานกราฟฟิค.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554). การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรบุรี.